

תוכן עניינים

2	תקציר
3	1. מבוא
5	2. סקירת ספרות
5	א. עונש המוות בעולם
9	ב. הצדקות, הטענות והנימוקים בעד ונגד עונש מוות
14	ג. עונש המוות בישראל
20	ד. סיכום סקירת הספרות
22	3. המחקר האיכותני
22	א. השיטה
22	ב. ממצאים
32	4. דיון
35	5. סיכום ומסקנות
36	6. ביבליוגרפיה

1. מבוא

עונש המוות נחשב לעונש המחמיר ביותר שמדינה יכול להטיל על פושע, ומדינות רבות בעולם, כולל מדינות דמוקרטיות, המשיכו להצדיק את השימוש בעונש המוות ממניעים שונים כמו ענישה חמורה, הרתעה וצדק. אולם החל מהמאה ה-18 ניתן היה לזהות מגמה עולמית בביטול הדרגתי של עונש המוות כנגד מעשים פליליים חמורים כמו רצח, אך עונש המוות נותר במקרים רבים תקף כלפי פושעים חמורים אחרים כמו פושעים לאומניים ופשעים נגד האנושות. בראשית המאה ה-20 מדינות רבות באירופה כמו הולנד, שוודיה, איטליה, דנמרק ועוד ביטלו את עונש המוות ובמרוצת השנים יבשת אירופה לצד מדינות אחרות ביטלו לחלוטין את עונש המוות בשטחן (Hood, 2001, pp. 332-333).

כיום למעלה משני שלישי ממדינות העולם אוסרות על הטלת עונש מוות, ומרבית המדינות שכן מקיימות עונש מוות בשטחן מזהות כמדינות שאינן דמוקרטיות למעט ארה"ב ויפן שכן ממשיכות לקיים את עונש המוות גם כלפי פושעים פליליים. עם זאת, למרות כי מרבית המדינות בעולם ביטלו את עונש המוות בשטחן, הדיון החברתי סביב נחיצות עונש המוות ממשיך להתקיים גם בתוך מדינות שהפסיקו את עונש המוות ולעיתים ניתן לזהות תמיכה ציבורית יחסית גדולה בהמשך קיומו של עונש המוות. לרוב התמיכה בעונש המוות מתקיימת בחברות ומדינות שמרניות, אך כן ניתן לזהות עמדות ציבוריות התומכות בעונש המוות גם במדינות ליברליות כדוגמת בריטניה (50% תמיכה), צרפת (41%) והולנד (35%) (Unnever, 2010, pp. 474-475).

במדינת ישראל לא מתקיים עונש מוות בעבור פושעים פלילים, אך כן מתקיים עונש מוות בעוון שלושה פושעים: מעורבות ברצח עם, בגידה במדינה בזמן מלחמה, ובמסגרת חוק שיפוט צבאי, תשט"ו 1955 כדוגמת מעורבות טרור. בפועל היכולת לממש את עונש המוות בישראל הינה נמוכה מפאת הפרוצדורה המורכבת בתהליך זה המחייבת את הפרקליטות לבקש את עונש המוות, פסק דין פה אחד בראשות שני שופטים לפחות המקבלים את עונש המוות, ודחיית ערעור עונש המוות על ידי בית הדין הצבאי לערעורים או בג"ץ (ערעור על עונש מוות בישראל הינו חובה לפי סעיף 423 לחוק שיפוט צבאי, תשט"ו 1955) (סנג'ו, 2002, עמ' 185-183).

בשנת 2016, עם מינויו של חבר הכנסת אביגדור ליברמן כשר ביטחון, זה האחד החל לקדם במרץ הדרישה להחלת עונש מוות בישראל כלפי מעשי טרור. מכיוון שעונש המוות על ביצוע מעשי טרור כבר קיים בישראל, הצעת החוק שקידם ליברמן ביקשה להקל ביכולת ליישם את העונש כדוגמת רוב רגיל של שופטים ולא החלטת פה אחד. הצעת חוק זו עברה בקריאה טרומית ראשונה בשנת 2018 והיא עודנה ממתינה להמשך ההצבעות עליה (הכנסת ה-20, 2018). הרצון של אביגדור ליברמן לקדם חקיקה מקלה יותר ביישום עונש מוות למחבלים, עוררה דיון חברתי ערני בישראל. דיון זה כלל עמדות שונות כמו סוגיות בזכויות אדם, חשיבות עונש המוות ככלי הרתעה, חשיבות עונש המוות בכדי למנוע מעשים של אצבע קלה על ההדק מצד אזרחים וחיללים הניצבים מול מחבלים, והן את חוסר היעילות ואי-ההרתעה של עונש מוות מול מחבלים משיחיים (המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2016).

שאלת המחקר: כיצד בא לידי ביטוי הסיקור סביב עונש המוות בישראל במסגרת התקשורת הכתובה המקוונת?

מטרת המחקר היא לבחון את הסיקור סביב עונש המוות בישראל במסגרת התקשורת הכתובה המקוונת. יישום עונש המוות מהווה מוקד לדיון חברתי ערני במדינות רבות בעולם, ובעוד שבעולם ישנה נטייה ממושכת לבטל את עונש המוות, דווקא בישראל מתגברים הקולות להחיל את עונש המוות על מחבלים. כתוצאה מכך מתעורר וויכוח חברתי תוסס בנוגע לנחיצות עונש המוות, מוסריות העונש, ויעילותו. וויכוח זה שמועבר במידה רבה באמצעות התקשורת המקוונת יכול להציג עמדות ציבוריות כלפי הניסיון של חברי כנסת שונים להקל ביישום עונש המוות, ומתוך כך אולי גם להשפיע על החלטות המחוקקים בנוגע להמשך שינוי החקיקה בישראל והקלת יישום עונש המוות בישראל.

מבנה העבודה: העבודה תתחלק לשני פרקים מרכזיים. חלק עיוני – סקירת ספרות, והחלק המחקרי- המחקר האיכותני. סקירת הספרות בעבודה תתמקד בשלושה ממדים: הסבר על עונש המוות בעולם ובדגש על ארה"ב – שבו אציג כי יותר ויותר מדינות בעולם נמנעות מביצוע עונש המוות; הסבר על עמדות בעד ונגד כלפי עונש המוות – כמו בין היתר הרתעה, ביטחון הציבור וגמול-נקמה; והסבר על עונש המוות בישראל ובפרק זה אתאר את שינויי החקיקה בישראל לאורך השנים ועמדות מערכת המשפט והביטחון כלפי נחיצות עונש המוות. סקירת הספרות תשמש כבסיס עיוני למחקר האיכותני, ובסיס זה יאפשר להבין את מהות עונש המוות, המגמות בעולם, הדילמות הנובעות מעונש המוות, וסוגיית החלת עונש המוות בישראל.

2. סקירת ספרות

א. עונש המוות בעולם

מטרת הפרק היא להציג רקע מקדים אודות עונש המוות בעולם. הפרק יספק הסברים כלפי מהות עונש המוות בעולם כדוגמת מקור העונש, התרחבות השימוש בעונש בעולם לצד מגמה מאוחרת יותר להפחית את השימוש בעונש, היקף השימוש בעונש זה, השימוש בעונש המוות בארה"ב - הנחשבת לאחת המדינות הדמוקרטיות האחרונות שעוד עושות שימוש בעונש המוות (לצד יפן), וכן עמדות חברתיות בארה"ב בנוגע למידת התמיכה של האזרחים בביצוע עונש המוות. למרות כי העבודה מתרכזת בנושא עונש המוות בישראל, עדיין ישנה חשיבות להציג את ארה"ב כמקרה רקע מקדים שיכול להסביר אודות הדילמות והאתגרים המצויים בשימוש עונש המוות במדינה מערבית.

היקף השימוש בעונש המוות: תמונת מצב גלובלית

עונש מוות נחשב לעונש החמור ביותר שמבוצע על ידי המדינה וזאת משום שעונש המוות נועד להרוג את העבריין המורשע ולפגוע פגיעה ישירה ומכוונת בזכות לחיים של הפרט. לרוב השימוש בעונש המוות מבוצע כלפי עבריינים שהורשעו בעבירות החמורות ביותר בדיני העונשין כדוגמת רצח או פשעים אלימים חמורים כמו התעללויות קשות או פשעים לאומיים כמו בגידה. מקורו של עונש המוות מוזכר עוד בתורה בספר דברים י"ב: "כִּי הָרַג תְּהַרְגֶנּוּ, יָדְךָ תְּהִי־בָּ בְּרֵאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ; וְיָד כָּל-הָעָם, בְּאַחֲרָנָה. וְסָקַלְתָּ בְּאֲבָנִים, וְמָת: כִּי בִקֵּשׁ, לְהַדְיֹחַךְ מֵעַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ, הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִבְּיַת עֶבְדִים. וְכָל-יִשְׂרָאֵל--יִשְׁמְעוּ, וַיִּרְאוּ; וְלֹא-יֹסְפוּ לַעֲשׂוֹת, כְּדָבָר הַרְעֵהָ--בְּקִרְבְּךָ." כוונתו של עונש המוות האמור היה בעקבות הסתה כנגד האלוהים. לאורך ההיסטוריה חלו שינויים במקור הסמכות שיכולה לממש את עונש המוות, כאשר בתקופות המוקדמות למדינות הלאום, היו אלה מנהיגים שונים כדוגמת אנשי דת ומלכים שראו את עצמם בעלי הסמכות לממש את עונש המוות, אולם עם כינון מדינות הלאום במאה ה-17 ואילך, ראו עצמן המדינות ומערכות המשפט בהן, אחראיות על מימוש עונש המוות. התפיסה הכללית של עונש המוות הייתה, כי דווקא הרחמנות כלפי הרוצחים תהווה אכזריות ורשלנות כלפי הקורבנות העכשוויים והעתידיים ולכן מדינות ראו את עצמן מחויבות למימוש עונש המוות מתוך תפיסה של צדק כלפי הקורבנות (טננבוים, 2010, ע' 46).

היקף השימוש העולמי הידוע בעונש המוות השתנה לאורך שנים אך ישנם פערים בין הטלת עונש המוות לבין הביצוע שלו בפועל. כלומר בכל שנה מוטלים עונשי מוות, אך המימוש של העונש בפועל יכול להתקיים זמן רב לאחר הטלת העונש. למשל ידוע כי בשנת 1980 הוטלו בעולם 1,295 עונשי מוות, אך בוצעו בפועל 1,229 הוצאות להורג; בשנת 1990 הוטלו 2,005 עונשי מוות, אך בוצעו בפועל 2,029 הוצאות להורג; בשנת 1999 הוטלו 3,857 עונשי מוות, אך בוצעו בפועל 1,813 הוצאות להורג. סין נחשבת למדינה שבה מבוצע השימוש הגבוה ביותר בעונש המוות כאשר בין השנים 1994-1998 הוצאו להורג כ-12,338; לאחריה, איראן - 505; סעודיה - 465; ארה"ב - 274; יפן - 24 (Hood, 2001, pp. 335-336).

במהלך המאה ה-18 ניתן היה להבחין בהתעוררות כלל עולמית של ביטול עונש המוות, וזאת בעקבות שינויים במשטרים בעולם, קידום ערכים ליברליים ודמוקרטיים וסיום משטרים מדכאים כמו קולוניות ומשטרים סמכותיים. במהלך שנות ה-20 של המאה ה-20 מדינות דמוקרטיות אירופאיות רבות כמו שוודיה, הולנד, פורטוגל, דנמרק, פינלנד ומדינות אחרות, כבר זנחו כליל את עונש המוות וכעת ידוע רק על שתי מדינות דמוקרטיות העושות שימוש בעונש המוות על פשעים פליליים: ארה"ב ויפן, וכן כמובן מדינות סמכותיות כמו סין, איראן, סעודיה ועוד. ארה"ב ויפן הותירו את עונש המוות על פשעים פליליים ולאומניים, ואילו במדינות אחרות כמו ישראל והודו עונש המוות קיים במקרים של פשעים לאומניים